

NYA VÄGAR I FRANSK KOLONIALPOLITIK

Av HANS GRANQVIST

SOMMAREN 1956 blev en vattendelare i fransk kolonialpolitik. Då fastställdes ett mönster för inre självstyrelse och självbestämmanderätt, som sedan dess har varit den officiella franska politiken i hela det afrikanska kolonialväldet. Här har Frankrike slagit in på en ny linje, som ger stora förhoppningar men också vissa farhågor för framtiden, det är ett experiment vars resultat man ännu vet ganska litet om.

Den franska kolonialpolitiken har tidigare under långa perioder dominerats av den så kallade assimilationslinjen, det vill säga en nära anslutning mellan kolonierna och moderlandet, som ytterst skulle syfta till att göra kolonierna till en del av Frankrike och dess invånare till fullt jämställda franska medborgare.

Assimilationspolitiken byggde på den i Frankrike djupt rotade känslan av människors jämlikhet — rasförföljelser har alltid stått den övervägande delen av franska folket mycket fjärran. Att Paris skulle bli centrum för detta nya Storfrankrike, som man syftade till, var naturligt av praktiska hänsyn. Den traditionellt starka centralise-

ringen i den franska förvaltningen överfördes också till mönstret för det nya kolonialvälde, som man sökte bygga upp — ett kolonialvälde som så långt möjligt är skulle skilja sig från den traditionella koloniklichén, där makt- och ras-kamp, förtryck och utsugning anses vara de dominerande dragen.

Assimilationspolitiken har på ett sätt, som man i dagens läge alltför ofta bortsett från, grundats på solidaritetsprincipen och på den ömsesidiga respekten. Fransmännen har respekterat de olika folkens religion och traditioner. Därför har den kristna missionen aldrig fått lika fria händer i Frankrikes kolonier som i andra länders. Fransmännen såg sin roll mera som rådgivare och koordinatörer. Men de nöjde sig inte därmed. Från Frankrike har under det senaste århundradet gått en jämn ström av emigranter, som har slagit sig ner i kolonierna, byggt vägar och brutit mark. Det är få fransmän som inte har släktingar eller vänner ute i kolonierna, och detta har bidragit till att banden mellan moderlandet och »områdena på andra sidan havet» (les territoires d'outre-mer — fransmännen föredrar i allmänhet

att undvika ordet koloni) har stärkts ytterligare.

Det var ingen lätt uppgift som fransmännen tog på sig, detta att förena respekten för kolonialfolkens traditioner och särdrag med den »mission civilatrice», som så länge har varit riktpunkten för den franska kolonialpolitiken. I praktiken gick de båda linjerna inte alltid att förena. Framför allt uppstod vissa direkta intressekonflikter mellan de i kolonierna bosatta fransmännen och den lokala befolkningen. De fransmän, som utvandrade till kolonierna, var ett kraftfullt och initiativrikt pionjärsläkte, de bröt mark där marken var god att odla, de hade alla fördelarna gentemot de infödda, som alltjämt levde kvar i medeltida ekonomiska och sociala förhållanden.

När kolonialfolken själva började utvecklas, när den franska skoloringen ledde till att allt fler började kunna inpassas i ett modernt samhälle, då visade det sig ofta att de franska kolonisterna redan hade besatt de bästa jordområdena, utnyttjat de rikaste naturtillgångarna och givetvis lagt beslag på de administrativa posterna. När de infödda folken tack vare den franska politiken började kunna expandera, hämmades deras expansion av fransmännen själva. Detta problem var visserligen inte allmängiltigt, men i många fall — framför allt i Nordafrika — skapade det verkliga svårigheter.

Intressekonflikter av denna typ

gick utanför den franska kolonialpolitiken och var direkt motstridig denna. Konflikterna gällde inte relationerna mellan Frankrike och kolonierna utan utbröt mellan de olika befolkningsgrupperna i kolonierna, och ofta tog Parisregeringen parti för de infödda mot de franska kolonisterna. Striden mellan Paris och de i Nordafrika bosatta fransmännen har exempelvis gett den nordafrikanska frihetskampen ett ofta ganska förvirrat förlopp.

Intressekonflikterna skulle aldrig ha fått en sådan omfattning, om kolonierna hade varit ekonomiska expansionsområden. Men i många fall är kolonierna mycket fattiga, och när kolonisterna lagt beslag på de bästa områdena, har det som blivit över inte räckt till att livnära en befolkning, som — tack vare den sjukvård och de sanitära förbättringar, som har följt i fransmännens spår — har vuxit med katastrofal hastighet. Framför allt kan man se detta i Algeriet, där arbetslöshetssiffran är fruktansvärd: 40 procent av den algeriska befolkningen är helt eller delvis arbetslösa.

De praktiska problemen har i själva verket blivit alltför stora för att assimilationspolitiken skulle gå att genomföra. Slitningarna mellan Paris och kolonisterna fick den att halta. Men framför allt kom den eruptiva nationalismen efter kriget att ställa Frankrike inför ett nytt läge, som det var mycket litet förberett att försvara sig mot. De se-

naste tolv åren har det funnits ett slags hjälplöshet i den franska kolonialpolitiken, och det är ganska märkligt att se hur ofta fransmännen själva betraktar sig som offer för illasinnade konkurrenter (Storbritannien vid uppgivandet av Syrien och Libanon, Förenta staterna vid motgångarna i Nordafrika) eller för något slags internationell sammansvärjning.

Den främsta symbolen för den nya nationalismen blev givetvis överste Nasser. Han skulle förmodligen ha blivit en nagel i ögat för fransmännen också utan sin energiskt deklarerade avsikt att ena alla muselmaner — alltså också en stor del av det franska Afrika-väldet — mot västerlandet. Hans framgång blev farlig, därför att den blev ett exempel för de franska kolonierna.

När Frankrike förra hösten gjorde försöket att tillsammans med Storbritannien och Israel störta Nasser, gällde det för Paris inte bara att göra sig av med den egyptiske diktatorn och trygga oljetillförseln genom Suezkanalen, utan det gällde framför allt att försöka sätta stopp för den arabiska nationalismen och komma ut ur den på många sätt otillfredsställande situation, som hade uppstått genom att öst och väst bjöd över varandra för att vinna de neutrala asiatiska och afrikanska staternas gunst. I den franska debatten om Suezaktionen sades rent ut, att Frankrike inte tänkte låta Förenta staterna använda de franska kolonierna som

köpesumma för att trygga de amerikanska oljeintressena i Mellersta Östern — en ensidig men ur fransk synvinkel förståelig bild av vad som höll på att hända i Främre Orienten.

Suezaktionens misslyckande blev på intet sätt avgörande för omläggningen av den franska kolonialpolitiken — omläggningen hade skett redan tidigare. Men aktionen var Frankrikes sista försök i större skala att vrida klockan tillbaka och bekämpa en världspolitisk utveckling, som i allra högsta grad var farlig för landet.

Det är givet, att fransmännen inte har kunnat betrakta nationalismen, i den form den har tagit i Asien och Afrika, annat än som en farlig och skadlig rörelse också för folket i kolonierna. Den franska politiken i Europa har manifesterat sig som klart antinationalistisk genom de västeuropeiska samarbetssträvandena. Hade den tidigare assimilationspolitiken kunnat fullföljas utan krokben från kolonister och utan påverkan av den världspolitiska kampen mellan öst och väst, skulle den tvivelsutan ha medfört verkligt betydande fördelar för de tidigare kolonierna. Och till slut insåg fransmännen bättre än de flesta andra nationer, att de franska territoriernas svaga ekonomiska bärkraft skulle göra det nödvändigt för dem att ännu under lång tid framåt stödja sig på det ekonomiska bistånd och den tekniska hjälp, som Frankrike lämnade.

Allt detta gjorde att fransmännen sent och med tvekan accepterade nationalismen som en faktor att räkna med. Den sena och tveksamma märktes också, när de slog in på linjen att ta vinden ur seglen på nationalismen genom att själva acceptera att kolonierna fick gå vägen i riktning mot självständiga nationer. De tre indokinesiska staterna fick självständighet först i slutskedet av Indokinakriget. Tunisien och Marocko blev självständiga först 1955 efter en utveckling, som gick minst sagt ryckigt.

Den förvirring och ibland desperation, som kom att känneteckna de franska motåtgärderna mot nationalismen, fick emellertid ett undantag, nämligen beslutet i juni 1956 att decentralisera förvaltningen av de afrikanska kolonierna, instifta lokala förvaltningsorgan och på det sättet öppna vägen till inre självstyrelse för de tidigare kolonierna.

Här var det fråga om en medveten och konsekvent politik, som uttryckligen motiverades med att man inte ville upprepa tidigare misstag utan erkände folkens självbestämmanderätt — om än med vissa begränsningar. Samtidigt underströks att det var fråga om ett experiment, men ett experiment som kanske var sista chansen att förhindra att det franska kolonialväldet fullkomligt slogs i bitar.

Den nya politiken berör det så kallade Svarta Afrika, det vill säga Franska Västafrika och Franska

Ekvatorialafrika. Ytterligare ett steg har man tagit i de båda förvalterskapsområdena Togo och Kamerun, som nu snabbt närmar sig full självständighet.

Grundlinjerna drogs upp i det regeringsdekret (loi-cadre), som utfärdades den 23 juni 1956. Den 31 mars 1957 ägde val rum till de olika territoriernas församlingar, och i maj började de första regeringarna tillsättas.

Den nya franska politiken vilar som nämnts på decentralisering och uppfostran till självstyrelse.

Decentraliseringen har medfört att de båda tidigare stora områdena, Väst- och Ekvatorialafrika, har sprängts i mindre territorier — åtta respektive fyra. Det innebär alltså att två kolonier har förvandlats till tolv områden med begynnande inre självstyrelse — tolv embryon till stater. Detta har på sina håll väckt kritik, man har talat om »balkaniseringen» av Afrika. Samtidigt finns dock koordinationsorgan inom både Väst- och Ekvatorialafrika för de båda grupperna av territorier.

Varje territorium väljer en församling. Varje församling utser en rådgivande regering (conseil de gouvernement). Denna regering utser i sin tur representanter till »storrådet» (grand conseil) i respektive Väst- och Ekvatorialafrika.

Den infödda och den franska befolkningen utser de olika organen gemensamt. Regeringschef är alltid

den högste franske representanten i territoriet (chef du territoire), men vid hans sida står en inhemsk vice konseljpresident, som utses av parlamentet och som i många avseenden fyller funktionen som regeringschef. I övrigt består regeringen av sex till tolv ministrar utsedda av parlamentet; det har blivit kutym att en eller två av ministrarna hämtas från den vita befolkningsgruppen, medan de övriga är infödda.

Regering och parlament handlägger framför allt ekonomiska och sociala frågor. Däremot kräver Frankrike fortfarande överinseendet över utrikespolitik, finanser, försvar och rättsväsen. De tillsatta organen har, inom en viss ram, befogenheter som går utöver de enbart rådgivande. Man skulle kunna kalla dem för en skola i självstyrelse, en skola i demokrati.

Den nya linjen har på många sätt visat sig löftesrik. Men samtidigt ställer den ett problem, som har både teoretiskt och praktiskt intresse långt utanför ramen för franska Afrika — problemet om demokratins syfte och funktionsmöjligheter över huvud taget. Den valdemokrati, som fransmännen nu håller på att införa i sina kolonier, är en form som har fötts och utvecklats i högt civiliserade länder. Det är givet att det uppstår en del oväntade och ibland ganska dråpliga situationer, när primitiva folk konfronteras med systemet. Att en väljare behåller valsedeln med sin

politiska idols bild för att sätta upp på vägen, medan han med förakt kastar ifrån sig motståndarens sedel i valurnan, är ett exempel. Och det finns många andra, som i västerländska ögon ger intryck av politisk omogenhet, men som snarare beror på de inföddas svårigheter att anpassa sig efter ett system, som ursprungligen inte utformades för deras behov och i överensstämmelse med deras traditioner.

Bland annat har prestige- och etikettsfrågor kommit att spela en ganska överdriven roll vid den praktiska tillämpningen av det nya systemet. De nyvalda församlingarnas första åtgärd har i allmänhet varit att besluta om deputeradenas löner — och utan falsk blygsamhet har dessa fastställts till ganska svindlande belopp. Regeringarna har å sin sida ingående diskuterat frågan om vilka ministrar som skulle ha rätt till tjänstebilar, en ganska intrikat fråga eftersom en underordnad minister inte gärna kan visa sig i en bil av finare märke än en överordnad.

Sådana saker hör naturligtvis till demokratins barnsjukdomar. Allvarligare är de motsättningar, som finns mellan olika stammar inom samma territorium och som ibland kan hota att förlama de nya organens verksamhet. Framför allt är det fråga om stridigheterna mellan kustnegrer och inlandsnegrer, ett problem som är genomgående längs hela Afrikas västkust och som har tagit sig allvarliga uttryck bland

annat i den nya staten Ghana. I ett av de franska territorierna i Västafrika berättas det, att en lokal stamhövding, som hade valts till församlingen, blev så vred när han fick höra att han måste sitta i samma rum som representanter för fiendestammar, att han aldrig infann sig i församlingen. Han skickade sin kock i stället.

Det finns hos fransmännen i Paris och framför allt hos fransmännen i kolonierna en benägenhet att överdriva sådana historier och att hävda, att den franska regeringen införde det nya systemet i kolonierna antingen till följd av (amerikanska) påtryckningar eller för att skaffa sig ett alibi i världsoptionens ögon för den politik, som förs i Algeriet. Kritikerna förklarar, att införandet av demokratiska institutioner dels inte tar hänsyn till de inföddas politiska traditioner, dels har gått alldeles för snabbt.

Mot detta har anförts, att något fullkomligt tillfredsställande system i dagens läge är omöjligt att finna. Den infödda befolkningen i kolonierna består av två grupper, en intellektuell elit, som har skolats och funnit sina demokratiska ideal i Paris, och en massa som visserligen har nått olika stadier av utveckling men som i stort sett måste betraktas som ytterst primitiv. Det nya systemet vänder sig

utan tvekan till eliten, dels för att hindra att den går i spetsen för extrema nationaliströrelser på det sätt, som skedde i Nordafrika, dels för att den i sin tur skall kunna föra vidare de demokratiska idéerna bland sina landsmän.

Därför kommer det också att krävas generationer, innan resultatet av de nya vägarna inom den franska kolonialpolitiken kommer att visa sig. Men det resultatet, som man framför allt väntar sig och hoppas på i Paris, är att Frankrike under de närmaste åren skall kunna slippa agitationen, oron och de väpnade revolterna, som har förföljt landet under hela efterkrigstiden. I december 1946 utbröt Indokinakriget, som varade fram till juni 1954. Efter bara några månaders relativt lugn utlöstes kriget i Algeriet av de blodiga massakrer, som ägde rum natten till den 1 november samma år. Kolonialkrigen har inte bara medfört en fruktansvärd belastning för den franska ekonomin, en avtappning av människor och en försvagning av Frankrikes ställning i världen utan också en ständig, nervös påfrestning för fransmännen och därigenom också en jordmån för extremistiska rörelser både till höger och vänster. Nu hoppas man på en andhämtningspaus, och man väntar sig att den nya politiken skall kunna medföra en sådan.